

Тема 10. Конкурентна стратегія розвитку України в умовах глобалізації

План:

1. Проблема конкурентоспроможності України в глобальній економіці.
2. Суперечливий вплив глобалізації на розвиток України.
3. Наслідки і результати співробітництва України з організаціями глобального профілю діяльності.
4. Напрями економічного розвитку України в умовах глобалізації.

1. Проблема конкурентоспроможності України в глобальній економіці.

Під час інтеграції держави в систему світогосподарських зв'язків перед нею постає проблема суперечності між необхідністю, з одного боку, інтегруватись у світову економіку, а з другого – забезпечити гармонійний розвиток національної економіки, захист національних економічних інтересів, внутрішнього ринку і вітчизняного виробника.

Високий рівень конкурентоспроможності економіки є фундаментальною умовою інтеграції України у світовий економічний простір як рівноправного учасника міждержавних економічних відносин. Забезпечення конкурентоспроможності виступає і метою, і основою сталого економічного розвитку країни, спрямованого на суттєве підвищення суспільного добробуту.

Низька конкурентоспроможність України на світових ринках пояснюється рядом причин:

а) низькою ефективністю господарських реформ, особливо на макроекономічному рівні;

б) ігноруванням необхідності посилення оптимального втручання держави в процес регулювання та управління економікою — концепції «економічного етатизму»;

в) відсутністю науково - обґрунтованої державної промислової політики, а також системи державного регулювання конкурентоспроможності;

г) погіршенням структури економіки, особливо промисловості;

г) «детехнологізацією» промислового експорту;

д) недостатньою увагою до проблеми якості як фактора підвищення конкурентоспроможності в умовах трансформації економіки і мізерним фінансуванням науково - дослідних та дослідно - конструкторських розробок.

Розглядається дві позиції щодо впливу глобалізації на державу. В одній позиції стверджується, що глобалізація послаблює національну державу. Друга - що глобалізація не послаблює державу, проте кидає їй виклик, змушує пристосовувати її політику до вимог глобальних ринків, змінюючи в такий спосіб рамкові умови державної діяльності, й, отже, - посилювати свою конкурентоспроможність і розвиватися.

Реальним і високоефективним фактором підвищення конкурентоспроможності національної економіки є формування і проведення державної промислової політики як органічної частини загальної державної економічної політики. Державна промислова політика передбачає діяльність держави, спрямовану на зростання обсягів виробництва, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції, а також на координацію дій економічних суб'єктів. Така політика може або безпосередньо впливати на розвиток окремих галузей промисловості та її структуру, або справляти опосередкований вплив, використовуючи такі чинники, як технологія, інфраструктура, попит, інституціональні рамки, інновації.

2. Суперечливий вплив глобалізації на розвиток України.

Глобалізація помітно впливає на економіку всіх країн, і цей вплив має багатоаспектний характер. Вона торкається виробництва товарів і послуг, використання робочої сили, інвестицій в «фізичний» і людський капітал, технології і їх переплив з одних країн в інші. Все це кінець кінцем впливає на ефективність виробництва, продуктивність праці та конкурентоспроможність.

Процес глобалізації розгортається суперечливо за характером впливу як на національні економіки, так і на весь хід сучасного світового господарського розвитку. З одного боку, глобалізація небачено розширює можливості окремих країн щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, їх більш глибокої і всебічної участі у системі міжнародного поділу праці, з іншого - глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими та інвестиційними ресурсами, які

становлять реальну загрозу для країн з низькими і середніми прибутками, бо саме вони відчують гостру нестачу людського капіталу, інституцій, господарської інфраструктури, економічно вмотивованих рішень щодо реалізації наявних можливостей.

Прояви глобалізації в Україні можна спостерігати в політиці, культурі та економіці.

У політиці глобалізація проявляється в делегуванні державами все більших повноважень впливом міжнародним організаціям, і як результат - неможливість проведення самостійної політики у багатьох сферах політичного життя держави. Як один з негативних, така ситуація можлива в разі вступу України до НАТО й інших міжнародних організацій, де передбачена тісна співпраця з країнами-членами і можливість їх втручання у внутрішню політику держави. Становлення незалежної України стимулювало глобалізаційні процеси, зокрема цьому сприяв вступ до таких міжнародних організацій, як ООН (як правонаступниця Української Радянської Соціалістичної Республіки з 1945 р.), МВФ (з 1992 р.) та СОТ (з 2008 р.). Ведеться тісна співпраця та дискусії з НАТО (з 1991 р.), ЄС та іншими впливовими міжнародними організаціями.

Для культурної глобалізації характерне зближення ділової і споживчої культур між різними країнами світу, широке використання англійської мови для міжнародного спілкування, використання Internet для отримання інформації та спілкування, розповсюдження по всьому світу американських філіалів, телепередач і програмного забезпечення, а також зростання міжнародного туризму. Таким чином, глобалізація в культурі тісно пов'язана з американізацією. Наприклад, прояв культурної глобалізації в Україні - це мережа ресторанів швидкого харчування «McDonalds», які вже давно стали одним з універсальних символів культурної глобалізації суспільства.

Для економічних аспектів глобалізації характерні вільна торгівля, вільний рух капіталу, простота переміщення галузей промисловості між різними державами на користь зменшення витрат на працю і природні ресурси. Також країни, що розвиваються, намагаються досягти такого рівня зарплат і цін на товари, як у високорозвинених країнах. Ще однією ознакою розширення зовнішньоекономічної політики для країн, що розвиваються, є їх приєднання до світових організацій.

Узагальнимо переваги глобалізації:

- нові можливості більш ефективного розміщення світових ресурсів;

- вільний доступ до світових ресурсів;
- загальне зростання світового виробництва і доходу;
- стимулювання експортних операцій через розширення ринків збуту;
- стабілізація інвестиційних процесів, що зумовить оздоровлення «проблемних» галузей економік країн, що розвиваються.

Крім того, передові технології різко скорочують транспортні, телекомунікаційні й розрахункові витрати, полегшуючи глобальну інтеграцію національних ринків. Глобалізація дає країнам можливість мобілізувати більш значний обсяг фінансових ресурсів, оскільки інвестори можуть використовувати широкий фінансовий інструментарій на обмеженій кількості ринків.

Однак глобалізація несе за собою не тільки переваги, а й негативні наслідки, породжуючи ряд потенційних проблем.

Одна з основних проблем пов'язана з питанням, хто саме виграє від глобалізації. Фактично основну частину переваг одержують багаті країни або індивіди. Несправедливий розподіл благ від глобалізації породжує загрозу конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях. Питання розподілу переваг є одним із найважливіших у процесі глобалізації світової економіки.

У короткостроковій перспективі зміни в обробній промисловості, сфері послуг приводить до того, що галузі, які одержують вигоди від зовнішньої торгівлі, і галузі, пов'язані з експортом, одержують більший приплив капіталу і кваліфікованої робочої сили. У той же час ряд галузей значно програє від глобалізаційних процесів, втрачаючи свої конкурентні переваги через зростаючу відкритість ринку. Для країн необхідна розробка механізму пристосування до господарських умов, які змінилися не на їхню користь. Зокрема варто очікувати появи серйозних соціальних проблем, що пов'язані із втратою роботи, необхідністю пошуку нового робочого місця, перекваліфікацією.

Друге коло проблем пов'язане з потенційною регіональною або глобальною нестабільністю через глибоку взаємозалежність національних економік на світовому рівні. Локальні економічні коливання або кризи в одній країні можуть мати регіональні або навіть глобальні наслідки. Така можливість носить не тільки теоретичний характер, а є цілком реальною, підтверджує глобальна фінансова криза. Подібні явища свідчать про велику вразливість взаємозалежних економік.

Світовий спад або депресія здатні розірвати взаємні зв'язки і залежності, створені в ході глобалізації, як це відбувалося в часи Великої депресії 30-х років у США. Результатом може стати економічний конфлікт з загрозою перетворення в економічну війну або навіть військову сутичку.

Третє коло проблем, що породжуються глобалізацією, викликане побоюванням, що контроль над економікою окремих країн може перейти від суверенних урядів, зокрема, до найбільш сильних держав, багатонаціональних або глобальних корпорацій і міжнародних організацій. Саме через це, деякі дослідники вбачають у глобалізації спробу підриву національного суверенітету.

Четверте коло проблем пов'язане з помітним збільшенням розриву в рівнях заробітної плати кваліфікованих працівників, а також з ростом безробіття серед останніх. Проте слід відмітити, що підвищується попит на кваліфіковані кадри в ряді країн, галузей, підприємств. Це викликано тим, що конкуренція з боку трудомістких товарів, випущених у країнах із низьким рівнем заробітної плати і невисокою кваліфікацією працівників, тягне за собою зниження цін на аналогічну продукцію європейських фірм і скорочення їх прибутків. В цих умовах ряд компаній припиняють випуск збиткової продукції і переходять до виробництва товарів, що вимагають використання висококваліфікованого персоналу. У результаті робітники з більш низькою кваліфікацією залишаються незатребуваними, їхні прибутки падають.

П'яте коло проблем - деіндустріалізація економіки, оскільки глобальна відкритість асоціюється із зниженням зайнятості в обробних галузях як у Європі, так і в США. Насправді, цей процес не є наслідком глобалізації, хоча і розвивається паралельно з ним. Деіндустріалізація - нормальне явище, породжуване технологічним прогресом і економічним розвитком. Дійсно, частка обробних галузей в економіці промислово розвинутих країн різко знижується, але це зниження балансується швидким зростанням питомої ваги сфери послуг, включаючи фінансовий сектор. У зв'язку із зниженням зайнятості в обробних галузях у зіставленні з сферою послуг продуктивність праці буде в першу чергу залежати від сфери, яка традиційно відрізняється більш низьким рівнем.

Шосту погрозу пов'язують із мобільністю робочої сили. Сьогодні багато говориться про вільний обмін товарами, послугами і капіталом і значно менше - про свободу переміщення робочої сили. Негативні наслідки її вже давно визначалися як потенційна небезпека, а сьогодні в багатьох країнах вона стала реальністю. Тому майже всі держави ввели ті чи інші форми контролю над вільним переміщенням робочої сили, тим більш, що це здійснюється найрізноманітнішими різними способами. Слід зазначити, що найбільш

підготовлена робоча сила відрізняється більшою мобільністю і здатна ефективно відшукати свою ринкову нішу.

Тобто, до негативних наслідків глобалізації можна віднести:

- нерівномірний розподіл зростання світового доходу між різними країнами, в якому значну перевагу мають високорозвинені країни;
- зростання залежності слаборозвинених країн від стратегічних партнерів;
- економічна, фінансова та політична експансія розвинених країн;
- зростання безробіття некваліфікованого персоналу;
- деіндустріалізація економіки;
- свобода переміщення робочої сили.

Саме, процес глобалізації несе країнам значні потенційні переваги, якщо вони проводять адекватну політику і мають у своєму розпорядженні необхідні інститути на макро - і мікрорівнях, здійснюють додаткові внутрішні заходи, спрямовані, зокрема, на підвищення гнучкості ринку праці, ефективно регулювання фінансового сектору, корпоративний контроль, дотримання екологічних умов і цілеспрямоване створення системи соціальної безпеки.

3. Наслідки і результати співробітництва України з організаціями глобального профілю діяльності.

На сьогоднішньому етапі економічної трансформації України найважливіше значення мають її відносини з кредитно – фінансовими організаціями (в першу чергу, з МВФ, Світовим банком, ЄБРР) та зі Світовою торговельною організацією. Розглянемо їх докладніше.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) є найбільшим іноземним кредитором України. Кредити МВФ спрямовуються на економічну трансформацію в Україні. Перш за все, вони призначені для покриття дефіцитів платіжного балансу України та для погашення внутрішнього боргу уряду. Тобто кредити Фонду у виробництво не йдуть і не дають можливості одержати прибуток. Це має застережити уряд від надмірного користування коштами МВФ, здійснювати ретельні макроекономічні розрахунки перш ніж звертатися з проханням про нові кредити.

Україна поки що не може істотно впливати на політику Фонду. Проте позиція МВФ відносно України має для нас велике значення. Справа в тому, що Фонд справляє значний вплив на ситуацію на валютно – кредитному ринку, і від його позиції багато в чому залежить політика комерційних банків та інших кредитних закладів. Неврівноваженість української економіки сприймається як істотний ризик для надання кредиту; авторитет МВФ, його готовність надати кошти Україні пом'якшують цей ризик. Це так званий «демонстраційний ефект». Крім того, МВФ надає кредити за відсотками, пересічно, нижчими, ніж комерційні банки, що також для нас вигідно.

Кредити МВФ почали надходити в Україну в той час, коли її економіка находилася в критичному стані. Завдяки ним вдалося приборкати гіпер інфляцію та ввести в обіг нову грошову одиницю – гривню. Проте кошти від МВФ надходять за умови виконання жорстких вимог з його боку. Міжнародний валютний фонд – це не благодійна організація. Він становить вимоги не тільки економічного, але й часто політичного характеру. Країна, що має високу заборгованість перед МВФ, вже не цілком самостійна в своїй економічній політиці; вона перебуває під постійним контролем Фонду й повинна виконувати його рекомендації. Безоглядне і неефективне користування коштами МВФ може поставити під загрозу економічну незалежність країни.

В контексті глобальної економічної та фінансової кризи та її негативного впливу на становище української економіки зростає важливість міжнародного фінансового співробітництва України, особливо з групою Світового Банку. Кошти, що надходять від Світового Банку, на відміну від коштів МВФ, використовуються більш різноманітно. Вони спрямовані не тільки на погашення дефіциту бюджету й платіжного балансу, але й на реалізацію довгострокових інвестиційних проектів, підтримку українських підприємств, страхування імпорту.

За рахунок Світового Банку в Україні реалізується 16 проектів: реабілітаційна позика; інституційна позика; проект реабілітації гідроенергетики; проект із розробки насінництва; експериментальний проект у вугільній галузі; проект розвитку підприємств; проект структурної перебудови вугільної галузі; проект структурної перебудови сільського господарства; проект розвитку експорту; проект розвитку ринку електроенергії; проект підтримки соціального захисту; проект структурної перебудови фінансового сектора; проект реабілітації та розширення теплопостачання м. Києва; розвиток системи казначейства.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є третьою міжнародною кредитно - фінансовою організацією за обсягом кредитів, що надаються Україні. Позички ЄБРР безпосередньо йдуть на розвиток виробництва, причому значна їх частина прямується на підтримку приватних малих і середніх підприємств.

ЄБРР працює на комерційній основі, кредити надаються на умовах ринкових ставок. До співпраці з ЄБРР підключені найсолідніші комерційні банки України.

В галузевому розрізі ЄБРР інвестує переважно харчову промисловість, видобуток нафти й газу, агробізнес, телекомунікації, портове господарство, а також вкладає кошти у фінансову сферу. Серед найвизначніших проектів слід назвати кредитну лінію для малих і середніх підприємств, реконструкцію Дніпропетровського олійно - екстракційного заводу, інвестиції в «Оболонський пивзавод», в хімічний термінал «Південний». ЄБРР брав участь у приватизації «Укртелекому».

Україна бере активну участь у всіх напрямках діяльності ООН, найважливішими з яких є підтримання міжнародного миру та безпеки та зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах, розвиток співробітництва у вирішенні проблем соціально - економічного та гуманітарного характеру, забезпечення прав людини.

Одним із основних напрямків взаємодії України з ООН є участь у роботі Організації з підтримання міжнародного миру та безпеки (ОПМ).

Виходячи з нагальної необхідності розробки світовою спільнотою ефективних заходів боротьби з тероризмом, Україна приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції, підтвердила свою готовність докласти максимальних зусиль до спільної боротьби з міжнародним тероризмом, насамперед у рамках ООН.

Україна активно залучається до діяльності органів ООН у правозахисній сфері. Наша держава є стороною всіх основних міжнародно - правових документів ООН з прав людини. Результати розгляду конвенційними органами доповідей про виконання Україною цих договорів підтвердили наявність суттєвого прогресу у приведенні національного законодавства у відповідність до міжнародних норм і стандартів, посиленні засобів правового захисту на національному рівні, реформуванні судової системи, забезпеченні захисту біженців, зміцненні ролі правозахисних організацій.

Україна бере участь у діяльності Європейської економічної комісії ООН, спрямованій на зміцнення регіонального співробітництва у сфері енергетики, транспорту, екології. ЄЕК ООН є для нашої країни одним із важливих джерел технічної допомоги у вищевказаних галузях.

Останні роки були позначені ефективною взаємодією України зі спеціалізованими установами ООН з багатьох питань глобального порядку денного, включаючи боротьбу з бідністю, охорону навколишнього середовища, вдосконалення системи охорони здоров'я.

Прикладом успішної участі України в діяльності міжнародних організацій також може слугувати різнобічна взаємодія з ЮНЕСКО, спрямована на розширення міжнародного співробітництва наукових, освітніх, культурних інституцій.

Завдяки послідовній та виваженій позиції України в ООН та інших міжнародних організаціях, наша країна отримує значну технічну допомогу з боку спеціалізованих установ ООН, її фондів та програм.

Слід відзначити високу активність української сторони в міжнародному співробітництві в галузі охорони здоров'я, особливо в рамках ВООЗ. Україна залучалася до розробки низки договірних та стратегічних документів ВООЗ, у тому числі Рамкової Конвенції ВООЗ з боротьби з тютюном, резолюцій Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я. Взаємодія з Міжнародною федерацією товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця чимало сприяє готовності української сторони до оперативних дій в умовах епідемій «пташиного» грипу.

Успішно розвивається співробітництво української сторони з Міжнародною організацією з міграції, провідна роль в якому належить Міністерству внутрішніх справ. Також МВС активно працює з Міжнародною організацією кримінальної поліції - Інтерполом.

Членство в СОТ відкрило для України можливість ведення переговорів по угодах про вільну торгівлю з ЄС та Європейською асоціацією вільної торгівлі, посилило позицію нашої країни в імплементації чинних двосторонніх угод про вільну торгівлю. Актуальним завданням залишається подальше реформування зовнішньоторговельного режиму України з метою приведення його у відповідність до норм та принципів СОТ.

Діяльність України в ОБСЄ забезпечує рівноправну участь нашої держави в обговоренні і вирішенні актуальних проблем міжнародної безпеки і співпраці в регіоні Організації. Серед головних напрямків співпраці України з ОБСЄ -

зміцнення превентивної ролі ОБСЄ та активізація її участі у врегулюванні «заморожених конфліктів». Українська сторона послідовно залучається до вирішення актуальних питань реформування та подальшої інституціональної розбудови ОБСЄ.

4. Напрями економічного розвитку України в умовах глобалізації.

Зважаючи на проголошений курс України до ЄС варто зазначити, що на тлі сучасних проблем, які ми бачимо в окремих країнах ЄС, коли ставиться питання про можливість керованого дефолту, Євросоюзу необхідно визначитись із власними антикризовими програмами і показати перспективи ЄС для кожної країни-кандидата на перспективу. Тому, до переговорів стосовно Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі має готуватись не тільки Україна, але й Євросоюз. Лідери Євросоюзу ще мають довести, що вибрана ними модель економічної інтеграції буде ефективною для країн, які хочуть стати членами ЄС.

Отже, лише ефективна державна стратегія інтеграції у глобальне економічне середовище дасть можливість Україні скористатися усіма перевагами цього процесу та уникнути значних загроз національній економічній безпеці. Конкурентоспроможною може бути національна економіка, яка ефективно використовує можливості глобалізації.

Стратегічними пріоритетами розвитку України в умовах глобалізації, з урахуванням ключових світогосподарських тенденцій та потенціалу української економіки, мають стати:

- системна інтеграція у світове господарство із забезпеченням реальної міжнародної конкурентоспроможності;
- ефективна міжнародна спеціалізація, скоординована із внутрішньою структурною модернізацією та орієнтована на доступні прогресуючі сегменти світового ринку;
- спрямована на ліквідацію монопольної чи монопсонної залежності від окремих зарубіжних ринків міжнародна диверсифікація;
- становлення власних транснаціональних економічних структур із глобальним менеджментом (ресурсно-технологічних, агропромислових; технікотехнологічних, приладобудування, аерокосмічної техніки, літакобудування, суднобудування; транспортно-інфраструктурних – нафта, газ, електроенергетична);

- інтеграційна макровзаємодія із Європейським Союзом, Центральними і Східноєвропейськими угрупованнями країн; зважена політика регіональної інтеграції з пріоритетом органічного входження в євроринок.

Саме через цю призму доцільно розглядати інтеграційні субрегіональні угоди з Балтійським спільним ринком, Співдружністю незалежних держав, Чорноморським економічним співробітництвом, Центральньо-європейську угоду про зону вільної торгівлі;

- безпосередня участь у формуванні світової інституціональної інфраструктури через взаємодію з МВФ, Світовим банком, системою ГАТТ/СОТ, спеціалізованими урядовими і неурядовими організаціями в галузі зв'язку та інформаційного обміну, транспорту, енергетики, праці (МОП), торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), промислового розвитку (ЮНІДО), сільського господарства і продовольства (ФАО) та ін.; ефективна взаємодія зі світовими регулятивними організаціями має базуватися на попередніх комплексних оцінках можливих позитивних і негативних наслідків, визначенні національних економічних пріоритетів та забезпеченні національної економічної безпеки; - забезпечення належного рівня економічної безпеки з дієвими механізмами захисту від несприятливих змін міжнародної кон'юнктури та фінансових криз.

Ефективна реалізація визначених пріоритетів можлива засобами адекватної економічної політики з продуктивним використанням власних, насамперед, інтелектуальних ресурсів. Інноваційний розвиток, як базову постіндустріальну цінність, можна забезпечити лише через систему підготовки й підтримки працівників нового типу. Інноваційна економіка потребує інноваційної освіти і менеджменту.

Незважаючи на значні втрати ресурсів, науково - технологічного та кадрового потенціалу і часу, Україна має перспективи певної міжнародної конкурентоспроможності, здатна розвиватись на власній інтелектуальній основі з продукуванням новітніх науково - технологічних рішень в інноваційних сегментах світового ринку, забезпечувати належні умови життєдіяльності нації.